

Tizenkét stáció a bojtorjánal szegélyezett úton Stanko Andrić: *Szimurg – A szlavón élet regénye*, fordította: Szeli Valéria, Magyar Napló Kiadó, 2016.

A család-, mi több: a nemzetségtörténet megírásának szándékával tekintette át a belátható múlt eseményeit Stanko Andrić *Szimurg – A szlavón élet regénye* című munkájában; a kódexek, a levéltári föliók és a családi iratok helyett azonban csak a boldog gyermekkor színterei és csillogó üvegcserepei segítik az emlékezést.

Szlavóniában valahol Eszék, Pozsega, Vinkovce környékén, a Dráva-parti erdők halvány árnyékától takarva, létezik egy sokácok által lakott kis falu, ahonnan a Kapisztrán János sírhelyét őrző távoli Újlak is látható. Ebből a faluból, ilyen környezetből indult a múlt emlékeit föltáró, kalandos útjára a Horvát Történettudományi Intézet idén ötvenéves munkatársa, Stanko Andrić, akit a magyarul is megjelent *Kapisztrán Szent János csodái* (2009) című műve alapján ma már a magyar olvasók is ismerhetnek. A szlavóniai sokác író a Perzsiában Szimurg néven számon tartott, csodatévő, sebeket gyógyító, s a megismerés metaforájaként is szereplő madártól vár segítséget önmaga lényegi meglátásához és népe megismeréséhez. Látszólag hasztalan, hiszen nem jutott messzebbre a gyermekkor szép emlékezetének újratemtésénél, élete mégis új színekkel és fényekkel gyarapodott, hiszen közben lezajlott a boldog hazatalálás nagy-nagy története: lelkében megszületett az otthon emléke.

A paraszti világ jól ismert kellékei, a tyúkól, a pajta, benne a lóistálló, a tehénistálló és a kocsiszín (előtte az égnek meredő kútágassal) az Alföld világának is jól ismert kellékei, ám ami egyedivé és sajátossá teszi ezt a falusi környezetet, az a sokác nép színes szokásrendje, hagyományainak gazdag világa. A korhadt kerítés léceinek csúcsára tűzött repedt aludttejes köcsög, a virágmintás porcelánváza, a fényét veszített üvegkorsó és a gyepen szerteszt heverő régi lyukas fazekak azonban egy letűnt falusi gazdaság roncsainak „értékes régészeti leletei”-ként jelennek meg a regényben. A ház mellett egykor kőlabakon állt az a vastag tölgyfadeszkából készült magtár, amelynek emléke keretet ad Stanko Andrić történetének. A gyermeki ártatlanság idején a különleges, levegőbe emelt épület alatt az odahányt törött edények és limlomok között

jó volt négykézláb átmászni. Felnőttként különös jelentőséget kapott a gyermekkori emlék: „Hátunkat az épület aljának támasztva megpróbálunk felegyenesedni, a göré azonban rettenetes, mozdíthatatlan súlyával válaszol. Belegondolni is borzasztó, hogy egyszer csak az egész világ ilyené válik, a könyörtelen mennyezet épphogy csak térd fölöttig ér, és semmi mód, sehol sem tudunk felegyenesedni.” Mert nem lehet felegyenesedni abban a történelmi időben sem, amelynek titkait a regényíró föltárni igyekszik.

Emlékeiben fokozatosan rajzolódik ki egy aránylag jómódú család története, ahol a parasztgazdaságot irányító apa keresztény lapokat járatott, s a nemzeti érzés és öntudat ápolására olyan forrásműveket olvasott, mint amilyenek a Matica hrvatska és a Kršćanska sadašnjost kötetei voltak. A család vallásos életet élt, templomba járt, és nem törődött az „új idők értékrendjével”. A Köztársaság napján Krleža *Lángos vihar* című versét kellett meghallgatni az iskolában: „Utca! / Véres nagy áradat köveid görgesse, gyújtsa! / Átka van az arany-peánnak, / és míg a nők illatos leplet lehánynak, / meztelen istent keresztre kalapálnak.” Ennek nyomán egyszer fölremlenek a partizánvérengzés családi emlékei is. Mindezek ellenére a faluban az élet még a maga ciklikus rendjében zajlott, tavasszal „szólított bennünket a síkság, ez a gazdag élményekkel teli, fényes térség, utazásaink, kalandjaink tágas színtere – mi pedig bátran nekivágtunk, hogy ismét meghódítsuk.” A nyár tikkasztó melegében vaskos növények leveleinek tövéből itták a langyos esővizet, ez volt a Madárkút. Közben „a síkságon a nap lassan, egyenletesen, minden váratlan fordulatot kizárva haladt a maga útján.”

Odahaza a házaikban az évszázados hagyományoknak megfelelően a szobák falait horvát királyok és nemesek képei díszítették, a horvát történelem sorsdöntő pillanatait – fényes koronázásokat, véres csatákat és tragikus lefejezéseket – ábrázoló jelenségekkel. Ezek a részletek adtak önbecsülést és tartást a múltjára felettébb büszke, szlavóniai sokác családnak, ahol különös megbecsüléssel ápolták a dédapa galíciai emlékeit is. „Még a saját népünk törzseit is állhatatlannak tartottuk – jutott el a vallomásig a szerző. – Csakis egyedül mi, szlavóniai sokácok tesztítettük meg népünk úgymond makulátlan esszeneciáját, mi voltunk a néplélek leghitelesebb tükre:

ám gyengeségünk is éppen ebben rejlett (beteges, gőgös hitvallásunk is erről szól), és ez a záloga végső, elkerülhetetlen pusztulásunknak is. A »mi népünk« túlságosan is jóakarátú és jóhiszemű.” Talán ennek a meggyőződésnek kereste a valóságtartalmát a múlt titkait fürkésző ifjú.

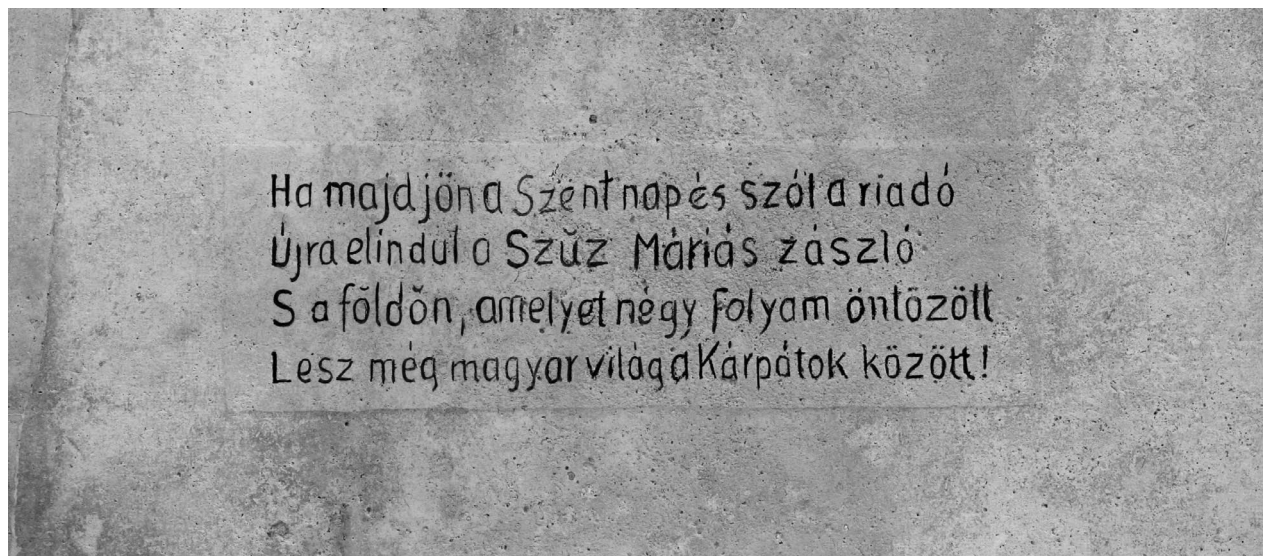
Így adódhatott, hogy egy szép napon a horvát lexikonokba szócikkeket író plébános könyvtárában bogarászva megszületett az ifjúban „a Tudós, az emberiség e sűrű hősé iránti rajongás”. Elhatározta, egyike lesz azoknak, akik az érdektelennek tartott dolgokban előkelő könnyedséggel fedezik fel „a megismerés örömét és a tudás kincsét”. Attól kezdve rabul ejtették őt a múlt emlékei, a könyvek, a régi levelek és tárgyak, az épületek, a mondák, a helyi anekdoták, a babonás történetek és a megőrzött álmok. Körülbástyázta magát a régi szlavóniai városok megsárgult fényképeivel. E történeti emlékek segítettek benépesíteni a vidéket – a szülőföldet – büszke és dacos, római boltívekkel, középkori eredetű várfalak romjaival, elhagyatott kolostorok régen elröppent hangzúgásával, amelynek csöndjébe bármikor beléphetett volna maga a középkori lovag is.

Mindezek azonban *A szlavón élet regényében* a szépen kidolgozott álmvilág kellékei maradnak; a valóságban a büszkének álmodott diadalívek alatt sütőtök színűre festett régi házak elhagyatott udvaraiba lépünk be, „ahol nyomor uralkodik, az udvarokat gyom veri fel, sár lepi el, rég elhullatott tollak úsznak a sötét tócsákon. Ezeket a régi udvarokat veszik körül a bevehetetlen falak, ma már teljesen értelmetlenül, hiszen régóta nincs bennük semmi őrzésre méltó.

A széthullás, a kihálás szembeötlő, szomorú látványa tárul elénk [...], fásult tétlenség a poros zsákok, ócska rongyok, rozsdamarta mezőgazdasági gépek között.” A széthulló szlavóniai sokác családok portáján jár az olvasó, ahol éppen a dédapák birtokai pusztulásának lehet a tanúja, s ahol a hajdan tekintélyes családok méltóságteljesnek nem nevezhető agóniája folyik. „Sokak ajtaján kopogtat a nyomor. Dicső őseink, az eltökélt, felelősségteljes családfők ideje örökre lejárt.” Az egykor boldogabb időket megélt sokác család Mušulin-ága ma az idők hordaléka alatt a siralom völgyében, teljes gazdasági és szellemi hanyatlásban él. Mégis, a családnak *volt* történelme. „Abban különbözöm tőlük – írta regénye záró soraiban Stanko Andrić –, hogy én senki és semmi vagyok. A gyökereim? Belevesznek az erdő sötétjébe.”

Különösen szép elbeszélés a horvát szerző tizenkét stációbba (fejezetbe) szőtt *Szimurg – A szlavón élet regénye* című munkája: kellően színes ahhoz, hogy fényességet támasszon az olvasóban, és kellően rezignált, hogy a nyomában kelt részvét a szlavón táj felé fordítsa a tekintetünket. Ebben óriási szerep jutott Szeli Valériának, aki nemcsak lefordította, de kellő empátiával magyar nyelven újraalkotta e remekművet. Tette mindezt úgy, ahogyan Reményik Sándor a Károli Gáspár emlékezetének szentelt *A fordító* című költeményében megfogalmazta: „Fordítani annyit tesz, mint kötvé lenni, / Valaki mást, nagyobb atkarolva / Félig őt vinni, félig vele menni.” Szép, hogy e versrészlet Stanko Andrić könyvének első lapjára is odakerült.

Mák Ferenc

Gách István: *I. világháborús emlékmű, részlet (Tokod, 1931)*